

Olivia Teigen Ellingsen

Frafall i videregående skole og reproduksjon av ulikhet: *En Bourdieuansk analyse av sosioøkonomisk status og skoleprestasjoner*

Upper secondary school dropouts and the reproduction of inequality: *A Bourdieuan analysis of socioeconomic status and school achievement*

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Veileder: Angelee Gillberg

Mai 2023

Olivia Teigen Ellingsen

**Frafall i videregående skole og
reproduksjon av ulikhet: *En
Bourdieuansk analyse av sosioøkonomisk
status og skoleprestasjoner***

Upper secondary school dropouts and the
reproduction of inequality: *A Bourdieuan analysis of
socioeconomic status and school achievement*

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Veileder: Angelee Gillberg
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

I arbeidet med denne oppgaven har jeg formulert en problemstilling som undersøker sammenhengen mellom frafall fra videregående skoler i Norge og lav sosioøkonomisk status. Formålet med oppgaven var å utforske mulige strukturelle og symbolske forskjeller i samfunnet, som fører til sosiale ulikheter og urettferdighet i utdanningssystemet. Kulturelle, økonomiske og sosiale forskjeller i utdanning kan påvirke enkeltmennesket på en fundamental måte. Det kan ha betydning for deres livskvalitet, selvbilde, sosiale relasjoner og følelsen av å være inkludert og verdsatt av andre.

For å vite mer om forholdene rundt frafall har jeg benyttet litteratur fra et systematisk søk som mitt empirisk grunnlag, etterfulgt av en kritisk litteraturgjennomgang. Sosial mobilitet og Pierre Bourdieus teori om symbolsk makt, vold og kapital har vært en sentral teoretisk referanseramme i analysen av kildematerialet. Litteraturen fra det systematiske søket indikerer at foreldrenes utdannings- og inntektsnivå har en betydelig innvirkning på ungdommers sannsynlighet for å fullføre videregående skole. Dette kan forklares gjennom faktorer som foreldrenes evne til å gi mental støtte og sette forventninger, samt tilgangen til økonomiske ressurser. Forskning viser at sosial bakgrunn påvirker hvordan ungdommer opplever skolemiljøet, hvordan lærerne mottar dem, og symbolske grenser mellom elever. Lav sosioøkonomisk status er et helt sentralt element i lav akademisk prestasjon, som videre korrelerer med økt risiko for psykiske lidelser og diagnostisering. Med hensyn til langtidseffekter av frafall diskuteres det hvorvidt det er rimelig å anta at alle elever fullfører på normert tid, og om det er behov for en mer nyansert forståelse av faktorer som fører til frafall.

Abstract

In this bachelor's thesis I examine the connection between low socioeconomic status and dropouts from upper secondary schools in Norway. The purpose of this project was to explore possible structural and symbolic differences in society, that can lead to social inequalities and injustice in the educational system. Cultural, economic, and social inequalities can affect an individual's experience of living in a fundamental way. It can have an impact on their quality of life, self-image, social relations, and the sense of being included and valued by others.

To find out more about the conditions surrounding dropouts, I have carried out a systematic literature search, followed by a critical literature review. Social mobility and Pierre Bourdieu's theory of symbolic power, violence, and capital, which takes a conflict theoretical approach, have been a predominant theoretical frame of reference in the analysis of this material. The literature from the systematic search indicates that the parents' level of education and income will have a significant impact on youths' probability of completing upper secondary school. This can be explained through factors such as the parent's ability to provide mental support and set expectations, as well as access to financial resources. Research shows that social background affects how young people experience their school environment, how teachers receive them, and symbolic boundaries between students. A weakened socioeconomic status is an important aspect in low academic performance, which further correlates with an increased risk of mental disorders and diagnosis. With the regards to long-term effects of dropout, I will discuss whether it is reasonable to assume that all students meet the expectation of finishing within the standard time, and whether there is a need for a more nuanced understanding of factors that lead to dropouts.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	5
1.1 Presentasjon av tema.....	5
1.2 Bakgrunn for valg av tema.....	6
1.3 Presentasjon av problemstilling.....	7
1.3.1 Avgrensning av problemstilling.....	7
1.4 Problemstillingens sosialfaglige relevans.....	7
1.5 Begrepsavklaring.....	8
1.5.1 Sosioøkonomisk status.....	8
1.5.2 Frafall.....	9
1.6 Oppgavens oppbygging.....	9
2.0 Metode	11
2.1 Systematiske litteratursøk som metode	11
2.3 Prosedyre og søkeprosessen.....	11
2.3.1 Innledende søk.....	11
2.3.2 Søkestrategi.....	12
2.3.3 Systematisk litteratursøk	12
2.4 Kildekritikk.....	14
3.0 Teoretisk referanseramme	15
3.1 Pierre Bourdieus teori om symbolsk makt	15
3.1.1 Symbolsk vold.....	16
3.1.2 Sosial alkymis operasjoner	17
3.2 Kapitalteori.....	17
3.3 Sosial mobilitet	18
4.0 Hovedtrekk fra litteraturen	21
4.1 Karakterer.....	21
4.1.1 Mekanismer bak lave skoleprestasjoner	22
4.1.2 Sosioøkonomisk status, karakterer og psykisk helse	23
4.2 Frafall.....	24
4.2.1 Langtidseffekter av avbrutt videregående opplæring	24
5.0 Diskusjon	27

<i>5.1 Foreldreinvolvering, forventninger og motivasjon</i>	27
<i>5.2 Fra klasserommet til storsamfunnet</i>	28
<i>5.2.1 Kritisk tenkning og anerkjennelse</i>	28
<i>5.2.2 Sosiale og symbolske grensedragninger</i>	29
<i>5.3 Samfunnets bilde av antatte frafallskandidater</i>	30
<i>5.3.1 Psykisk helse og medikalisering</i>	30
<i>5.3.2 Fra samfunnets holdning til sosial naturlov</i>	31
<i>5.4 Reproduksjon av sosiale forskjeller</i>	31
6.0 Avslutning	33
Referanser	34

1.0 Innledning

1.1 Presentasjon av tema

«Fersk rapport slår fast: Norge har ikke lyktes med å utjevne sosiale ulikheter», lyder tittelen på en nylig publisert artikkel i NRK Trøndelag (Egge & Skurtveit, 2023). Artikkelen viser til en rapport bestilt av Helse- og omsorgsdepartementet (Goldblatt et al., 2023). På tross av den norske velferdsstatens sterke politiske ambisjoner om å redusere ulikheter i samfunnet, viser rapporten at sosiale og økonomiske ulikheter faktisk øker (Goldblatt et al., 2023). Fra de siste ti årene observeres det et forhøyende gap mellom rike og fattige, samt økende forskjeller i helse, livskvalitet og utdanning (Goldblatt et al., 2023; Egge & Skurtveit, 2023). Ifølge Goldblatt et al. (2023) opplever personer og grupper som er mer sårbare eller marginalisert i samfunnet en følelse av verdiløshet. De opplever at deres individuelle og kollektive verdi er lavere sammenlignet med andre (Goldblatt et al., 2023). Basert på dette kan vi identifisere tilstedeværelsen av symbolske skiller mellom samfunnsmedlemmene (Staven, 2021). «Frafall i videregående opplæring blir i dag betraktet som ett av det norske samfunns hovedproblem når det gjelder ungdom» (Vogt, 2017, s. 105). «Sosioøkonomisk bakgrunn påvirker barns utdanningsmuligheter» og det er «betydelige forskjeller i fullføring» blant norske barn med ulik sosial bakgrunn, som for eksempel foreldrenes utdanningsnivå (NOU 2019: 2, s. 102). Denne aktualiseringen av problemstillingen viser til at sosioøkonomiske faktorer og frafall fra skolen, er et sammensatt og komplekst problem som vil kreve en helhetlig tilnærming. Dette vil inkludere en kritisk vurdering av direkte og indirekte årsaker, støtte til elever som opplever frafall og fremtidige effekter av manglende videregående opplæring. Hensikten er å sikre lik mulighet for alle til å fullføre sin utdanning og oppnå en trygg framtid.

I forbindelse med dette temaet har Pierre Bourdieus teori om symbolsk makt, symbolsk vold og kapital vist seg å være et svært bidragsgivende analyseverktøy og teoretisk referanseramme (Wilken, 2008; Bugge, 2002). Den har gitt anledning til å studere underliggende mekanismer for vedvarende og gjentakende sosioøkonomiske utfordringer som ses for enkelte grupper i samfunnet (Goldblatt et al., 2023). En av måtene å observere dette i praksis er ved å se på frafall i videregående opplæring.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

I løpet av mine studieår ved Institutt for sosialt arbeid, har jeg utviklet min faglige forståelsesramme, og opparbeidet et helhetsperspektiv av det sosialfaglige arbeidet (Eide & Oltedal, 2015, s. 93). I et gruppebasert prosjektarbeid våren 2022, undersøkte min gruppe og jeg hvordan norske NEETs (Not in Education, Employment or Training), rammes av store utfordringer relatert til sysselsetting, tilgang til, og holdninger på arbeidsmarkedet. Et overordnet fokus for prosjektet var individets psykiske uhelse som årsak og effekt. Høsten 2022 gjennomførte jeg studiets praksisforløp på en omsorgsinstitusjon for barn og unge. I løpet av denne perioden fikk jeg muligheten til å observere sammenhenger, samarbeid og samhandling mellom ungdom, foreldre, samfunn og skole. Arbeidet på institusjonen demonstrerte tydelig hvordan strukturer som familie, og individets samlede ressurser (kapital) er forutsetninger for skolegjennomføring. Derigjennom tilgang til arbeidsmarkedet og verdiskapningen i samfunnet. Gjennom å oppnå akademisk suksess og sikre en stabil og godt betalt jobb, kan ungdommene oppleve økt autonomi og frihet til å leve det livet de ønsker. Dette muliggjør en tilværelse med mindre grad av begrensninger, og reduserer behovet for å være avhengig av andre sin hjelp for å opprettholde et godt liv (Halvorsen & Stjernø, 2021).

Mitt billedlige helhetsinntrykk fra gruppeprosjektet og praksisforløpet, er at enkelte barn og unge stiller langt bak startlinjen, men holdes til samme forventning om å nå målstreken unisont med de som stiller foran. Dette har vært en stor drivkraft for å undersøke oppgavens problemstilling.

En foreløpig gjennomgang av relevant litteratur antyder en bred enighet om at sosioøkonomisk status spiller en rolle for om en ungdom fullfører skolegangen, eller om de faller fra. Litteraturen indikerer at problematikken omfatter en mangfoldig gruppe mennesker, det er derfor ikke hensiktsmessig å begrense analysen av dette fenomenet til kun de som befinner seg på den øverste og den nederste enden av skalaen (Halvorsen & Stjernø, 2021). Det forberedende arbeidet har utelukkende økt interessen for å bedre forstå samspillet mellom faktorene som skaper frafall i norske videregående skoler. På bakgrunn av dette har jeg et mål om å presentere og diskutere konkrete eksempler, som kan vise til hvordan sosial og økonomisk bakgrunn skaper forskjeller i frafall.

1.3 Presentasjon av problemstilling

Jeg ønsker å utforske og analysere sammenhenger mellom sosioøkonomisk status og frafall i en norsk kontekst. Lav sosioøkonomisk status dekker en bred og variert del av samfunnet, derfor vil oppgaven presentere og diskutere funn som kan belyse noen forhold på et mer detaljert nivå. Som resultat har jeg utformet problemstillingen slik: *Hvordan har lav sosioøkonomisk status sammenheng med frafall i norske videregående skoler?*

Introduksjonskapittelet vil senere redegjøre for sentrale konsepter som er relevante for å besvare problemstillingen, henholdsvis «sosioøkonomi» og «fracfall». Det vil fremkomme av oppgavens analyse og diskusjon at problemstillingen forstås som en todimensjonal formulering, hvor sosioøkonomisk status og frafall begge vurderes som årsaksfaktor og effekt. Lav sosioøkonomisk status tenkes å være medvirkende i frafall, og mangel på skolegang kan i sin tur forårsake en svekket sosioøkonomisk posisjon frem i tid.

1.3.1 Avgrensning av problemstilling

Frafall i videregående skoler representerer et komplekst fenomen og kan derfor være hensiktsmessig å undersøke på forskjellige analysenivåer (Berg et al., 2015, s. 25). I lys av dette har jeg vurdert flere alternative innfallsvinkler eller analyseområder i formuleringen av problemstillingen. Jeg har for eksempel utforsket forhold mellom skolevegring og frafall på individnivå, eller, hvordan psykisk helse og diagnoser påvirker frafall på gruppenivå. Problemstillingen ble imidlertid begrenset til sosioøkonomisk status for å undersøke frafall i en bredere samfunnsmessig kontekst.

Jeg henviser til presentasjon av tema for en begrunnelse og aktualisering av den norske konteksten.

1.4 Problemstillingens sosialfaglige relevans

Sosialt arbeid sitt virkeområde dekker store deler av samfunnet og differerer mellom arbeid i frontlinjen og på systemnivå (Berg et al., 2015). Hovedmålet er å fremme sosial inkludering, og å arbeide for sosial rettferdighet ved å forebygge marginalisering og sosiale problemer (Berg et al., 2015). Marginaliseringsprosesser kan beskrives som stigmatisering, eller stempling av mennesker med økonomiske-, sosiale- eller helse relaterte utfordringer, og fører til sosial eksklusjon og utenforskap (Tøssebro & Berg, 2015, s. 231-235). Sosial rettferdighet

kan defineres som en jevn fordeling av samfunnets goder, anerkjennelse og likestilling (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 99). Definisjonen omfatter fordelingen av kulturelle, økonomiske og sosiale ressurser, og betegner samfunnets rolle i hvordan sosial urettferdighet og problemer oppstår (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 103). I et konfliktteoretisk perspektiv finner ikke sosial rettferdighet sted dersom samfunnsstrukturer reproducerer og forsterker en ujevn ressursfordeling (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 103).

Halvorsen og Stjernø (2021) tematiserer utdanningsinstitusjoner som i kraft av sin samfunnsposisjon, opprettholder og reproducerer økonomiske og sosiale ulikheter (s. 77).

Dette ses særlig ved frafall på grunnskolenivå (Halvorsen & Stjernø, 2021, s. 78).

Grunnskolegjennomføring, videregående opplæring og høyere utdanning – skolegang – er den mest kritiske forutsetningen og enkeltstående variabel, som vil påvirke individets tilgang til arbeidsmarkedet, herunder kulturelle, økonomiske og sosiale ressurser (St.meld. nr. 16 (2006-2007), s. 52). Oppgavens tema representerer således et kunnskapsområde som aktualiserer sosial inkludering og forebygging av marginalisering. Ved å undersøke sosiale prosesser på et overordnet nivå, kan man avdekke mekanismer som fører til urettferdighet, og sosioøkonomiske forskjeller i den enkeltes skolegang.

1.5 Begrepsavklaring

1.5.1 Sosioøkonomisk status

Innenfor den faglige litteraturen for sosialt arbeid og andre samfunnsvitenskaper, benyttes begrepet «sosioøkonomi» hovedsakelig som et samlemål for sosial og økonomisk status og ulikhet (Tjernshaugen & Tjora, 2022; Jensen, 2020, s. 252). Begrepet har flere dimensjoner, og i forskningen ser man en bred enighet av indikatorene for lav sosioøkonomisk status (Lorentzen & Nielsen, 2008; Epland & Kirkeberg, 2010; Kojan & Storhaug, 2021). I en studie om sosioøkonomiske ulikheter og barnevern benyttes en definisjon av begrepet som også er anvendbar for denne oppgaven (Kojan & Storhaug, 2021). Her beskrives lav sosioøkonomisk status som «sammenvevde aspekter ved ulike former for ulikhet» (Kojan & Storhaug, 2021, s. 16). Konkrete mål for sosioøkonomisk status er foreldres inntekts- og utdanningsnivå, foreldres sysselsettingsstatus, husholdningens inntektsnivå, minoritet- kontra majoritetsbakgrunn, sosiale nettverk, eller materiell kulturell kapital, for eksempel antall bøker i en husholdning (Jensen, 2020, s. 252). En kombinasjon av disse elementene kan sies å

utgjøre de samlede levekårene for en familie eller ungdom. Det utgjør og definerer ens posisjon i samfunnet.

Ifølge Helsedirektoratet kan man se lav sosioøkonomisk status i sammenheng med helseplager og økt dødelighet i befolkningen (Bøe, 2015, s. 4; Goldblatt et al., 2023). Helserelevante plager kan etter dette sies å være en sterk indikator på levekår, og styrker antakelsen om at sosioøkonomisk status vil ha betydelig effekt på flere livsområder. Videre er det påvist sammenhenger mellom sosioøkonomisk status og lave grunnskolekarakterer, her ved en indeks basert på foreldres inntekts- og utdanningsnivå (Bakken & Elstad, 2012). Forskning viser at karakterer potensielt vil kunne ha betydning for skolegjennomføring og frafall i videregående opplæring (Dæhlen, 2018, s. 95-97). Følgelig er sosioøkonomisk status en vesentlig faktor for å forstå ulikheter i samfunnet med hensyn til helse, sysselsetting og utdanning.

1.5.2 Frafall

Debatten omkring definisjonen av begrepet frafall involverer en analyse av historiske og internasjonale kontekster, som påvirker både hvordan vi tolker fenomenet, og hvordan vi forstår relevante faktorer for frafall blant norske ungdommer (Vogt, 2017, s. 105-107). På grunn av kompleksiteten i diskusjonen kan det argumenteres for at en bred definisjon inkluderer for mange i frafallsstatistikken (Vogt, 2017, s. 107-109; Høst, 2013, s. 55). I denne oppgaven vil jeg likevel bruke en tydelig avgrensning av fenomenet: Frafall representerer andelen av elever som ikke fullfører videregående opplæring innen en tidsramme på fem til seks år etter opplæringsstart (Vogt, 2017, s. 106; Statistisk sentralbyrå (heretter: SSB), 2022). Ifølge SSB (2022) fullførte 80,4 prosent en studie- eller yrkesfaglig kompetanse innen fem til seks år etter påbegynt videregående opplæring, målt mellom 2015 og 2021. Dette betyr imidlertid at en av fem elever fortsatt faller fra videregående opplæring.

1.6 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er strukturert inn i seks kapitler: innledning, metode, teoretisk referanseramme, hovedtrekk fra litteraturen, diskusjon og avslutning. Kapittel fire og fem utgjør oppgavens hoveddel. I metodekapittelet vil jeg beskrive min fremgangsmåte og den systematiske prosessen for litteratursøk. I tredje kapittel presenteres nøkkelbegreper fra Pierre Bourdieus teori om symbolsk makt og kapital, og sosial mobilitet. I diskusjonskapittelet vil jeg drøfte

problemstillingen i lys av litteraturen og den teoretiske referanserammen. Avslutningsvis vil jeg oppsummere oppgavens hovedmomenter og besvare problemstillingen.

Søkelogg og litteraturskjema er lagt ved i egen fil, som vedlegg 1 og 2.

2.0 Metode

I samfunnsvitenskapelig forskning velges en metodisk tilnærming og forskningsdesign med utgangspunkt i et formulert mål, eksempelvis for å finne ut mer om hva, når, eller hvordan et fenomen opptrer i den sosiale virkeligheten (Johannessen et al., 2016, s. 25). En kvalitativt orientert tilnærming er derfor ofte foretrukket, hvor en overordnet målsetting kan beskrives som å danne forståelse og innsikt ved å gå i dybden av få enheter (Dalland, 2020). Dette kan gjøres ved å benytte intervju, feltstudier eller litteraturstudier. Til sammenligning ser kvantitativt orientert forskning på mengde, og måler et fenomen ved å samle inn større mengder datamateriale for å utføre statistiske analyser (Dalland, 2020). Metode i sin helhet kan defineres som en forhåndsbestemt fremgangsmåte for å finne svar på sin problemstilling (Johannessen et al., 2016, s. 25).

2.1 Systematiske litteratursøk som metode

Denne oppgaven er en litterær og teoretisk oppgave hvor jeg har benyttet systematiske litteratursøk i elektroniske databaser. Formålet med et systematisk søk var å studere hva litteraturen kan indikere om sammenhenger mellom fenomenene sosioøkonomisk status og frafall, ved å se på ulik kontekst, tid og sted. Tilnærmingen faller inn under en kvalitativt orientert metodikk. Litteraturen blir med andre ord å anse som oppgavens empiri (Aveyard, 2018). Dernest følger en kritisk gjennomgang av det litterære kildematerialet, for å avgjøre hvilke vitenskapelige funn som gjør seg relevant for å diskutere oppgavens problemstilling.

2.3 Prosedyre og søkeprosessen

2.3.1 Innledende søk

I forberedelse til det systematiske litteratursøket er det gjennomført innledende søk, biblioteksbesøk og samtaler med ressurspersoner for å fremskaffe god bakgrunnsinformasjon. Dette resulterte i flere relevante materialtyper som fagbøker, politiske og offentlige dokumenter, rapporter og vitenskapelige publikasjoner. Søkene ble hovedsakelig gjennomført i Oria, Norske Fagbibliotek. Søket hadde ingen spesifikke kriterier og dekket dermed et bredt omfang av kildemateriale. Boken *Økonomisk og sosial ulikhet i Norge* av Knut Halvorsen og Steinar Stjernø (2021) og rapporten *Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet*, utgitt av

Helsedirektoratet (Bøe, 2015), var av spesiell interesse og medvirkende for å konkretisere problemstillingen.

2.3.2 Søkestrategi

Videre av prosessen fulgte en operasjonalisering av problemstillingen, i form av et PICO-skjema for å strukturere og klargjøre søkestrategien (Helsebiblioteket, 2021). En operasjonalisering innebærer å gjøre spørsmålet som skal undersøkes om til funksjonelle søketermer, et databasespråk (Johannessen et al., 2016). Her påpeker Johannessen et al. (2016) viktigheten av «begrepsmessig arkeologi», som handler om å bruke historisk korrekte faglige forståelser av begrepene (s. 56). Å utvikle en effektiv søkestrategi forutsetter videre definerte inklusjons- og eksklusjonskriterier, valg av relevante databaser og til slutt hensiktsmessig bruk av trunkering, boolske operatører og hermetegn. Teknikkene innebærer henholdsvis å søke etter ordstamme, kombinere søkeordene med operatører som OG/ELLER/IKKE, og søke helhetlig på begrep som har flere ord (Søk & Skriv, 2023).

Jeg formulerte og operasjonaliserte problemstillingen både på norsk og engelsk.

2.3.3 Systematisk litteratursøk

For å innhente artikler til å besvare min problemstilling har jeg brukt databasene Oria, Idunn og Sociological Abstracts. Operasjonaliseringen resulterte i en kombinasjon av søkeordene «ungdom*» eller «elev*», og «sosioøkonomisk ulikhet» eller «sosioøkonomiske forskjeller», og «frafall*» eller «svak gjennomføring», og «videregående skole*» og «Norge». Jeg benyttet eksklusjonskriterier som avgrenset treffene, henholdsvis årstall (2013-2023), språk (norsk) og materialtype (artikkel og fagfelleverdert/forskningsartikkel). Av engelske søkeord brukte jeg «drop-out*» og «socioeconomic inequality» og «youth*» eller «student*», og «upper secondary school*» og «Norway». De engelske søkeordene ble hovedsakelig brukt i databasen Sociological Abstracts. Her ble søkeordene «drop-out*» og «socioeconomic inequality» avgrenset til å finnes i tittel og sammendrag. Søkestrategien for denne databasen er derav noe mer konkretisert fordi det er en fagspesifikk database for sosialt arbeid og sosiologi.

Som det fremkommer over har jeg variert bruken av teknikkene på de forskjellige søkeordene, hvor den endelige sammensetningen ble bestemt etter flere runder med utprøving av ulik

trunkering og boolske operatører. Jeg oppdaget for eksempel at trunkering av «ungdom» og «elev» førte til mange treff relatert til ungdomsskole og ungdomstrinn, noe som ikke var relevant for problemstillingen. Fjernet jeg derimot trunkeringen, forsvant også mye annen brukbar litteratur. Derfor besluttet jeg å bruke mer tid på å lese gjennom et større antall treff fremfor å få et mangelfullt resultat. For søkeordet «Norge» valgte jeg å ikke trunkere fordi jeg benyttet andre filter for språk og publiseringssted som ville gi tilsvarende resultater. Jeg brukte «OR/ELLER» mellom «sosioøkonomisk ulikhet» og «sosioøkonomiske forskjeller» fordi litteraturen varierer i bruken av disse termene om det samme fenomenet.

Søkene i Oria og Idunn var tilnærmet identiske og gav et tilfredsstillende antall treff, dog noe høyt. I Oria gikk jeg gjennom titler for de første 400 artiklene, og sammendrag for de mest relevante funnene. Søket i Idunn resulterte i noe høyere antall treff, og jeg benyttet derfor et filter for spesifikke tidsskrift etter å ha gjennomgått de første 400 treffene ved tittel. Disse var henholdsvis Tidsskrift for samfunnsforskning, Tidsskrift for velferdsforskning, Norsk pedagogisk tidsskrift og Norsk sosiologisk tidsskrift. Søket i Sociological Abstracts gav et høyt antall treff, jeg har derfor som nevnt sett det som mest hensiktsmessig å begrense enkelte søkeord til å finnes i tittel og sammendrag. Her brukte jeg i tillegg eksklusjonskriterium for publiseringssted (Norge), som sammenlagt endte i totalt 23 treff. Artiklene ble alle gjennomgått ved tittel og sammendrag.

For å oppnå et oversiktlig og strukturert diskusjonsgrunnlag organiserte jeg de mest relevante artiklene fra alle tre databaser i en skjematisk form. I henhold til oppsettet vurderte jeg de ulike publikasjonenes formål, metode, utvalg og forskningsfunn, som resulterte i et litteraturskjema på totalt 26 artikler. Vurdering av materialtype ble utelatt som del av utvelgelsesprosessen fordi søket var avgrenset til fagfelleverderte artikler. En fagfellevurdering involverer vanligvis to til fire fagekspertter som kvalitetssjekker og kritisk vurderer teksten, for å sikre at forskningen er et verdifullt bidrag til feltet (Svartdal, 2021). Slik sett anses den inkluderte litteraturen som pålitelig og av høy kvalitet.

Deretter kategoriserte jeg funnene inn i fire overordnede tema; karakterer og skoleprestasjoner, sosial status, psykisk helse og frafall. Dette var for å identifisere et mindre antall artikler for å bruke i oppgaven. Totalt 12 artikler er brukt fra litteraturskjema, hvorav ti inngår i oppgavens hoveddel.

2.4 Kildekritikk

De vitenskapelige artiklene fra det systematiske søket, som er inkludert i hoveddelen av oppgaven er publisert i perioden fra 2013 til 2022, med Høst (2013), Brekke (2014), Vogt (2017) og Bratsberg et al. (2019) som de eldste kildene. Øvrige artikler har publiseringsdatoer fra 2020 til 2022. Jeg vurderer det som fordelaktig at litteratursøket har resultert i nyere forskning, ettersom samfunnsforhold og velferdspolitiske bestemmelser stadig utvikles og fornyes. Likevel inkluderer oppgaven eldre litteratur utover det systematiske søket, for å gi et utvidet blikk av forhold omkring sosioøkonomiske ulikheter og frafall.

I forbindelse med Pierre Bourdieus teori har jeg brukt sekundærlitteratur: Wilken (2008), Bugge (2002), og Bjørnhaug (2002). Dette er med hensyn til bacheloroppgavens omfang, og effektiviteten av å benytte sekundære forfatteres tolkning av den spesifikke teorien. Referansene fra Wilken (2008) er hovedsakelig sitater fra Bourdieu, mens Bugge (2002) inneholder mer av forfatterens egne fortolkninger av teorien. Jeg har ikke henvist til Bourdieu i form av årstall, men har gjennomgående ført sidetall i sekundærkilden for å være så nøyaktig som mulig. Sekundærmaterialet ble inkludert på pensumlisten for et tidligere emne i studiet, og dermed blir det ansett som av tilstrekkelig kvalitet.

I henhold til frafallsproblematikk og måling på sosiale og økonomiske ulikheter, har jeg som antydning avgrenset til den norske konteksten, således gjelder også dette for søk etter, og valg av kildemateriale. Det har derfor ikke vært nødvendig å foreta en kritisk vurdering av kulturelle overføringsverdier, i forskningen som inngår i den valgte litteraturen.

Andre relevante metoder for å sikre kvaliteten, er å se på antall siteringer og nedlastninger. Her skiller henholdsvis Vogt (2017) sin artikkel seg ut, med 16 siteringer og over 14 tusen nedlastninger, som gjør at denne egner seg for å bruke gjennomgående i begrepsavklaringen, hovedtrekk fra litteratur og diskusjon. Resterende av artiklene hadde et gjennomsnitt på 1,09 siteringer og 1387 nedlastninger, basert på statistisk informasjon i deres respektive publiseringsverktøy. Som tidligere nevnt, er alle artiklene fra det systematiske søket fagfellevurdert og derfor ansett som reliable og av høy kvalitet (Svartdal, 2021).

3.0 Teoretisk referanseramme

3.1 Pierre Bourdieus teori om symbolsk makt

Pierre Bourdieu var en anerkjent fransk sosiolog, som anses for å være en av de mest innflytelsesrike teoretikerne innen samfunnsvitenskapene (Bugge, 2002, s. 224; Bjørnhaug, 2002). Ifølge Bugge (2002) og Wilken (2008), kan Bourdieus maktteori bidra til en dypere forståelse av hvordan makt opererer både i mellommenneskelige relasjoner, og som en strukturert egenskap ved samfunnet. Relasjon kan forstås som forholdet mellom mennesker, og konkurransen om å oppnå eller tilegne seg mest mulig kulturell, økonomisk og sosial kapital (ressurser) (Bugge, 2002). Den delen av befolkningen med den sterkeste kapitalsammensetningen vil ha større mulighet for å oppnå tilgang til strukturer i samfunnet, som for eksempel politisk eller økonomisk styringsmakt. Kombinasjonen av kapital og tilgang, er det Bugge (2002) mener Bourdieu betegner som «symbolsk makt» (s. 224-225). Bourdieu beskriver ifølge Wilken (2008), at det symbolske elementet av begrepet antyder at noe anses som mer verdifullt enn noe annet, og at kapitaler i kraft av sin symbolske betydning og kvantitet, kan føre til at enkelte opprettholder og kontrollerer visse samfunnsstrukturer. Som styringsmakt, kan det også for eksempel knyttes til strukturer som det dominerende språket, kunnskap eller kultur (Bugge, 2002, s. 237).

Det er imidlertid ikke ubegrenset tilgang eller tilgjengelighet av kapitaler og ressurser til enhver tid, de begrenses i sin mengde og distribusjon (Bugge, 2002, s. 226). Dette kan forstås som at de som har mer kapital har symbolsk makt over andre, som igjen påvirker distribusjonen av nye kapitaler. Sammenliknet med sosioøkonomisk status, vil det være lettere å «få mer» for de som allerede har en høy og verdifull samfunnsposisjon. Et svært interessant aspekt ved Bourdieus maktteori, som Bugge (2002) påpeker, er derav hvordan makt ikke bare handler om tilgangen til knappe ressurser og kapital. Snarere handler det også om å ha påvirkning og kontroll over symbolske ressurser og strukturerte egenskaper ved samfunnet. Innholdet i de ulike kapitalformene vil gjøres nærmere rede for utover i kapitlet

I tråd med frafallskonteksten kan man si at elevene som har kontroll på, og en sans av eierskap til det type språket, kulturen og normene som i utdanningssystemet angis høyere verdi, for eksempel å være god på å lese, opptre adekvat i klasserommet og å delta aktivt (symbolske egenskaper), har en større sannsynlighet for å være delaktig i den symbolske makten (Johannesen, 2019).

3.1.1 Symbolsk vold

Institusjoner eller aktører som besitter symbolsk makt kan utøve det som Bourdieu sitert i Wilken (2008), kaller «symbolsk vold» (s. 68-69). Maktforholdet innebærer at den dominerende gruppen har kontroll over den «symbolske ordenen» i samfunnet, som i hovedsak omhandler hvordan ting skal se ut, foregå, hva som verdsettes og hvilken kultur som oppfattes som riktig, overfor den dominerte gruppen (Bourdieu som referert i Wilken, 2008, s. 67). Symbolsk vold utøves i form av en ideologisk «definisjonsmakt», som klassifiserer og bestemmer – det gir makthaverne mulighet til å skape og opprettholde en bestemt virkelighetsoppfatning, det gir dem makt til å bestemme hva som faktisk eksisterer og hva som har verdi (Wilken, 2008, s. 69). Det er denne relasjonen mellom de dominante og dominerte, som Bourdieu ifølge Wilken (2008), mener at viser tendensen til å opprettholde og reproducere sosiale hierarkier (s. 67). Det viser til den faktiske evnen til å skape og fortsette sosiale ulikheter som en del av den symbolske ordenen (Wilken, 2008).

Ifølge Bourdieu (som referert i Wilken, 2008) utgjør symbolsk vold en form for skjult makt som ikke skjer åpenbart eller i fysisk forstand (s. 69). Definisjonsmakten gjør at makthaverne kan få aktører eller agenter til å internalisere bestemte tolkninger av virkeligheten, og på denne måten sikre reproduksjonen av eksisterende strukturer og maktforhold (Wilken, 2008, s. 69). Internaliseringen skjer på en måte som gjør det vanskelig for de dominerte å oppdage at det finnes alternative tolkninger av verden, noe Bourdieu ifølge Wilken (2008), omtaler som «miskjennelsen» (s. 69). Miskjennelsen kan videre forstås som del av «det doksiske felt», det vil si de «sidene ved kultur og samfunn vi tar for gitt, eller som det tilsynelatende ikke finnes noen grunn til å stille spørsmål ved» (Wæhle, 2022, avsn. 3). «Doxa» representerer dermed målet med symbolsk vold, det vil si å få samfunnsstrukturer og kulturer til å fremstå som allmenne oppfatninger, som alle er enige om og som det ikke gir mening å stille spørsmål ved (Wilken, 2008, s. 69; Wæhle, 2022).

Symbolsk vold kan ha betydelig innvirkning på organisering og gjennomføring av skolegangen. Det eksisterer altså ifølge Bourdieu, en skjult form for maktutøvelse som eksempelvis praktiseres ved at enkelte elever gis en høyere symbolsk verdi basert på deres, og familiens samfunnsposisjon. Skolesystemet forsterker disse verdiene fordi det er dette som er «riktig».

3.1.2 Sosial alkymis operasjoner

Miskjennelsen skjer gjennom det Bourdieu beskriver som sosiale alkymis operasjoner (Wilken, 2008, s. 69). Dette refererer til prosessen der den sosiale ordenen transformeres ved symbolsk makt, til en tilsynelatende naturlig orden (Bourdieu, som referert i Wilken, 2008, s. 69). Ifølge Bourdieu (som referert i Wilken, 2008, s. 69; Bugge, 2002, s. 224), fungerer symbolsk vold som en slags mekanisme for sosiale naturlover, hvor både de som innehar dominante og dominerte posisjoner godtar en bestemt virkelighetsoppfatning, og dermed aksepterer en tilsynelatende vilkårlig sosial orden som uforanderlig og naturlig. Med andre ord er ikke den symbolske volden nødvendigvis bevisst fra noen av agentene (Wilken, 2008, s. 67). Ifølge Wilken (2008), foreslår altså Bourdieu at symbolsk makt gjennom sosial alkymi kan forme samfunnsrelasjoner ved å etablere symbolske ordninger. Konseptet åpner imidlertid opp for muligheter for endring. Anerkjennelse av de eksisterende symbolske ordningene kan føre til transformasjon gjennom skapelse av nye symboler, som utfordrer de eksisterende sosiale hierarkiene, og dermed kan redusere sosial ulikhet (Wilken, 2008).

Symbolsk makt vil på denne måten være et verktøy for samfunnsendring, men krever en bevissthet om miskjennelsen, den nåværende symbolske ordenen og de sosiale naturlovene. Bourdieu (sitert i Wilken, 2008) understreker betydningen av kunnskap som en viktig symbolsk ressurs og form for sosial alkymi i denne endringsprosessen. For å anvende denne teorien på frafallsproblematikken kan det derfor argumenteres for at man må analysere «åpenbare» samfunnsstrukturer, og se på hvordan sosioøkonomiske forskjeller i form av sosiale naturlover faktisk virker på skolegjennomføring.

3.2 Kapitalteori

Som nevnt tidligere tolker Bugge (2022) Bourdieus begrep om symbolsk makt som kombinert av aktørers kapitalsammensetning og kontroll over samfunnsstrukturer. Følgelig vil jeg gi en kort redegjørelse for de ulike typene kapital og deres respektive betydning for aktørens samfunnsposisjon. Det er mulig å overføre kapitalbegrepet direkte til sosioøkonomisk status, og hvordan dette spiller ut i utdanningsinstitusjoner. Samfunnsposisjoner og sosiale hierarkier (dominante vs. dominerte), foreslås å være grunnlagt på individers totale kapitalinnhav (Bugge, 2002, s. 225). Ifølge Bugge (2002) mener Bourdieu at kapitaler representerer ressurser med forskjellige bruks- og utbytteverdier, og på grunn av deres begrensede tilgjengelighet kan de bidra til å forsterke sosiale forskjeller blant samfunnsmedlemmene.

Bugge (2002) refererer til Bourdieus tre forskjellige kapitalformer: kulturell, økonomisk og sosial kapital, som hver har unike kjennetegn som virker inn på en persons sosioøkonomiske status (s. 225).

Kulturell kapital er en mangfoldig form for kapital som ikke begrenser seg til det som tradisjonelt forstås som kultur eller kulturell posisjon, for eksempel etnisitet eller nasjonalitet. Ifølge Bourdieu (som referert i Bugge, 2002, 237-241), omfatter kulturell kapital utdanningskapital, yrkesstatus og yrkestitler, ferdigheter, evnen til å mestre noe, og dannelse. Sistnevnte kan forstås og tolkes som kulturell posisjon bestemt av livsstil, smak, utseende og normer (Bugge, 2002; Johannesen, 2019). Dannelse består med andre ord av generell kunnskap som verdsettes i samfunnet. Det er viktig å påpeke at Bourdieus teoretiske tilnærming er forankret i fransk kultur, og man bør dermed ta hensyn til forskjeller mellom Frankrike og Norge når den anvendes i en norsk kontekst. Marthinsen (2003) argumenterer for at Frankrike har en mer distingvert kultur, mens Norge har en mer fellesskapsorientert kultur med fokus på respekt og egalitet. Ved *økonomisk kapital* refererer Bourdieu ifølge Bugge (2002) til ulike former for økonomiske goder, som inntekt, formue, materielle verdier og investeringer (s. 243). Det er en svært betydningsfull form for kapital som i stor grad vil påvirke ens hverdag, og plassering i det sosiale hierarkiet (Bugge, 2002, s. 243). *Sosial kapital* er forankret i individets sosiale nettverk, hvilket inkluderer alt fra familie, venner, bekjente til klassekamerater, naboer, og medlemmer av samme lokalsamfunn (Bugge, 2002, s. 241-243). Sentrale elementer i den sosiale kapitalen er derfor relasjoner og tillit.

Oppsummert kan man se hvordan kapitalformene utgjør ulike dimensjoner av enkeltindividers og gruppers plassering i det sosiale hierarkiet. Kapitaler og ressurser vil spille sammen, forsterke hverandre, og være et middel for å akkumulere mer kapital (Bugge, 2002, s. 244). Hvilke kapitalformer som vurderes som verdifull, og reproduseres eller forsterkes i skolemiljøet, kan ha stor betydning for hvorvidt en elev lykkes akademisk. Sosioøkonomisk status kan derfor bestemme hvorvidt en kommer seg opp og videre i samfunnet, noe som kjennetegnes ytterligere ved begrepet «sosial mobilitet».

3.3 Sosial mobilitet

Sosial mobilitet beskriver når en person med lav sosioøkonomisk bakgrunn oppnår en høyere utdanning enn sine foreldre, og dermed øker sin status, ressurser og kapitaler (Halvorsen &

Stjernø, 2021, s. 77-78). Sosial mobilitet kan betraktes innenfor rammen av livsløpsperspektivet, og det kan sies å være et ideal at mennesker beveger seg opp og fremover i løpet av sitt liv. Likevel er det viktig å erkjenne at dette ikke er like realiserbart for alle, og at sosial mobilitet kan representere en utfordring for store deler av befolkningen (Bugge, 2002). Forskning har dokumentert at sosioøkonomisk status har effekt på risikoen for å forbli i samme sosiale klasse som ens foreldre, og at barn av lavere sosioøkonomiske familier antas å ha større utfordringer når det gjelder å oppleve sosial mobilitet (Skauge & Hjelseth, 2021). Ifølge Bugge (2002), argumenterer Bourdieu for at sosial mobilitet ikke bare avhenger av individuelle prestasjoner, men fremhever også viktigheten av kulturell, økonomisk og sosial kapital (s. 229).

En artikkel som er innhentet gjennom det systematiske litteratursøket kan bidra til en mer inngående forståelse av begrepet. I en studie publisert av Skauge og Hjelseth (2021), hevdes et komplementært og konkurransepreget forhold mellom skolearbeid, skoleprestasjoner og deltakelse i organiserte idrettsaktiviteter, hvor fokuset var å undersøke forskjeller blant minoritets- og majoritetsungdom i Norge (s. 23). Forskningen indikerer at minoritetsungdom kan ha en sterkere underliggende motivasjon for sosial mobilitet, basert på deres families sosioøkonomiske status og kapital (Skauge & Hjelseth, 2021, s. 23). Studien impliserer at minoritetsungdom kan være nødt til å sette ting som idrettsaktiviteter, med tilhørende sosiale gevinster, på lavere prioritet til fordel for bedre skoleprestasjoner og høyere utdanning. Forfatterne bruker begrepet «nullsumspill» for å illustrere denne komplekse, og omfattende naturen av sosial mobilitet (Skauge & Hjelseth, 2021, s. 38). Det foreslås at minoritetsbefolkningen ikke kan oppnå sosial mobilitet uten at det skal gå på bekostning av noe annet. Deres totale kapital både åpner for, men hindrer også mobilitet (Skauge & Hjelseth, 2021). De som har en svekket kapitalsammensetning i utgangspunktet, vil ha større potensial for sosial mobilitet. Men samtidig vil de ha større utfordringer med å oppnå sosial mobilitet på grunn av den strukturelle ulikheten i fordeling av kapital i samfunnet.

4.0 Hovedtrekk fra litteraturen

For å undersøke sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og frafall i skolen, kreves en analyse av problemstillingen fra to innfallsvinkler. Det ene perspektivet tar sikte på å avdekke mulige sammenhenger mellom sosioøkonomisk bakgrunn og skoleprestasjoner, og undersøke i hvilken grad disse kan forklare frafall i utdanningssystemet. Det andre perspektivet har fokus på å utforske hvordan frafall i skolen kan påvirkes av et individs sosioøkonomiske status på lang sikt, og om dette kan minske eller forsterke sosioøkonomisk ulikhet. Den systematiske litteraturgjennomgangen har resultert i en økt forståelse av denne to-dimensjonale problemstillingen.

4.1 Karakterer

En sentral og vedvarende tematikk i artiklene er knyttet til egenskaper ved skolemiljøet og skolehverdagen, spesielt når det kommer til elevenes prestasjoner uttrykt gjennom karakterresultater. Som tidligere angitt indikerer forskning en sammenheng mellom sosioøkonomisk status, karakterer og fullføring av videregående utdanning (Elstad & Bakken, 2012; Dæhlen, 2018). Dette bekreftes også av samtlige studier fra litteraturgjennomgangen. Ungdommer som anses som potensielle frafallskandidater identifiseres ofte basert på tidligere karakterer og beskrives deretter som sårbare, med økt risiko for frafall (Schmid, 2022, s. 46). En studie som fokuserer på tiltak for å forebygge frafall ved hjelp av praksisbrev beskriver også sitt utvalg ungdommer som potensielle frafallskandidater, også her blir karakterer anvendt som en prediktor for fullføring av videregående opplæring (Høst, 2013). Forfatteren knytter svake karakterer til sosial bakgrunn (Høst, 2013, s. 54).

Dæhlen (2018) undersøker fullføringsforskjeller innenfor barnevernspopulasjonen og hvordan deres karakterresultater påvirker hvorvidt de gjennomfører videregående opplæring. Det påpekes igjen at det er en viktig sammenheng mellom karakterer og frafall (Dæhlen, 2018). Et interessant funn er likevel at «gode karakterer ikke nødvendigvis sikrer fullføring» (Dæhlen, 2018, s. 86). Funnet understreker et behov for å undersøke mekanismene bak sosioøkonomisk status som kan forårsake lave karaktersnitt og andre grunner til hvorfor vi ser svakere skoleprestasjoner blant de aktuelle ungdommene.

4.1.1 Mekanismer bak lave skoleprestasjoner

I forskningsartikkelen til Evi Schmid (2022) blir betydningen av motivasjon og uttalt forventninger fra foreldre og lærere undersøkt i forhold til elever som er karakterisert ved den gitte sårbarhetsdefinisjonen. Utvalget som ble undersøkt var sammensatt av yrkesfagelever på vg2 med lavt karaktersnitt (2,8) fra ungdomsskolen (Schmid, 2022, s. 48). Det ble benyttet kvalitative intervjuer for å se hvordan foreldreinvolvering, spesielt positive forventninger, støtte og motivasjon, påvirket elevenes skoleprestasjoner og evne til å fullføre utdannelsen. Av resultatene fremkommer det en indikasjon om at positive forventninger fra voksne kan være av høy betydning, altså ha en positiv virkning på ungdommenes prestasjoner og resultater (Schmid, 2022, s. 51). I lys av dette er det relevant å påpeke at familiens sosiale og økonomiske bakgrunn kan spille en vesentlig rolle når det kommer til foreldrenes evne til å støtte ungdommenes mestringsmotivasjon, dette vil derfor være gjenstand for drøfting i neste kapittel.

Når man tar i betraktning at elevens sosiale bakgrunn har innvirkning på elevens prestasjoner, er det også hensiktsmessig å se på hvordan skolemiljøet og lærere påvirker elevens deltakelse i undervisningssituasjoner. Har den sosiale bakgrunnen også betydning for mottakelsen til får på skolen? Disse markørene blir utforsket i en artikkel publisert av Thomas Noven Eide (2021). Artikkelen har sin basis i en kvalitativ studie som bestod av et fem måneders langt feltarbeid i en norsk videregående skole. Studiens mål var å undersøke hvordan elever med varierende sosioøkonomisk bakgrunn (klasseforskjeller) utviste seg i undervisningssituasjoner, med spesielt fokus på samfunnskunnskapstimer og elevenes evne til kritisk tenkning (Eide, 2021, s. 5-6). Studiens resultater indikerer at elever med økonomisk utfordrende bakgrunner kan oppleve å være mindre aktive og underrepresentert i undervisningssituasjoner (Eide, 2021, s. 14-15). Det ble også gjort observasjoner av at elevene i større grad ble ignorert i klassesamtaler (Eide, 2021, s. 14-15). Forfatteren fremhever at disse erfaringene kan ha betydelige implikasjoner for elevens skoleprestasjoner og mestringsforventning. En vesentlig observasjon i denne studien er også at lærerne ikke nødvendigvis anerkjenner forskjellene mellom elever med ulik sosial bakgrunn. Dette synes å skyldes en holdning hvor lærerne ønsker å fremme likeverd og unngå diskriminering av ulike kulturelle og sosiale posisjoner (Eide, 2021, s. 15). Spørsmålet ligger i om dette faktisk motvirker en tilsynelatende ønsket endring, svekker skoleprestasjoner og heller bidrar til en systematisk reproduksjon av sosial og økonomisk ulikhet.

En manglende anerkjennelse av forskjeller, en slags urettferdig likebehandling, kan forstås som å trekke en grense for systematisk endring. På denne måten kan funnet forenes med annen forskning, som indikerer at etablering av grenser mellom sosioøkonomiske klasser eller på grunnlag av status kan ha negative innvirkninger på ungdommers tilhørighet, prestasjoner og identitetsutvikling (Staven, 2021, s. 68-69). Studien fokuserte på fysiske grensedragninger basert på bydeler og nabolag, men viser til at slike effekter også kan ses i grupper av mennesker, eksempelvis idrettslag eller skoleklassen (Staven, 2021, s. 65). Undersøkelsen gir således innsikt i den «vedvarende sosiale reproduksjonen av sosial status og klasse som er å finne i det norske utdanningssystemet» (Eide, 2021, s. 4; Staven, 2021).

Således representerer de to sistnevnte studiene (Staven, 2021; Eide, 2021), en mer inngående forståelse av hvordan elever fra økonomisk utfordrende bakgrunner kan ha vanskeligheter med å delta aktivt i klasseromssituasjoner på grunn av foreldres forventninger, grensedragninger og manglende bevissthet og kunnskap blant lærere når det gjelder å anerkjenne klasses skillet. Det er rimelig å anta at dette er mekanismer kan utgjøre en hindring for skoleprestasjoner, reell endring og reduksjon av ulikhet.

4.1.2 Sosioøkonomisk status, karakterer og psykisk helse

Etter en analyse av litteraturen ble interessante sammenhenger oppdaget mellom skoleprestasjoner (karakterer), sosioøkonomisk status og psykisk helse. En nasjonalt representativ studie har avdekket hvordan forskjeller i sosioøkonomiske forhold mellom kommuner basert på inntektsulikhet, kulturell status og familiens økonomiske og utdanningsmessige bakgrunn (velstandsnivå), spiller en rolle i den psykiske symptombelastningen hos videregående skoleelever (Haugan et al., 2021, s. 1). En nedsatt psykisk helse og økt psykologisk stress kan ha en negativ effekt på skoleprestasjoner (Haugan et al., 2021, s. 14-15). Videre viser forskning at lavere karakterresultater kan øke risikoen for medikalisering og diagnostisering av psykiske lidelser blant unge (Markussen & Røed, 2020). Medikalisering refererer til prosessen der livsutfordringer, eller det som tidligere er karakterisert som sosiale problemer blir definert som medisinske problemer med økt fokus på individuell behandling (Markussen & Røed, 2020, s. 221). Det er passende å hevde at disse tilleggfunnene således bidrar til å styrke beskrivelsen av frafallskandidater som sårbar eller mer utsatt enn andre.

4.2 Frafall

I en forskningskommentar av Christoffer Chelsom Vogt (2017) er det analysert hvordan frafallskategorien har blitt forstått i historisk og internasjonal sammenheng. Vogt (2017) fremhever at den nåværende definisjonen og samfunnsforskningen om frafall kan bidra til en avviklsforståelse av store deler av ungdomskullene (s. 105). Det argumenteres for at definisjonen kan føre til en skjev oppfatning og stigmatisering av ungdommer som faller fra. Dette gjelder spesielt de som allerede er i risiko for marginalisering på grunn av deres families sosioøkonomiske status. Ifølge Vogt (2017) skyldes en økende bekymring for *stabile frafallstall* i videregående opplæring en kombinasjon av utålmodighet, manglende forståelse og høye forventninger om at alle skal fullføre videregående på normert tid (s. 115). Vogt (2017) går ut fra at individer som er en del av frafallsgruppen ofte blir merket som byrder for samfunnet eller feilaktig assosiert med sosiale problemer (s. 116). Dette kan eksempelvis være en oppfatning av at disse ungdommene vil øke antallet mennesker som vil være avhengige av velferdsstaten, de blir «økonomiske byrder» (Vogt, 2017, s. 115). Forfatteren argumenterer for at denne bekymringen fører til en uforholdsmessig fokusering på et fenomen som ikke øker i størrelse, men som likevel får økende konsekvenser (Vogt, 2017). Det er derfor relevant å undersøke hva konsekvensene av frafall faktisk innebærer.

4.2.1 Langtidseffekter av avbrutt videregående opplæring

Brekke (2014) gjennomførte en sammenligningsstudie av arbeidsmarkedsresultatene ti år etter oppstart av videregående opplæring. Hovedfokuset i studien var å undersøke langtidseffektene av frafall og vurdere om dette hadde en mer negativ innvirkning på andregenerasjons innvandrere (norskfødte med foreldre fra Tyrkia, Marokko, Pakistan, Vietnam, India og Chile) enn på den innfødte majoritetsungdommen i Norge (s. 25). Arbeidsmarkedsresultater ble brukt som et mål på effekten av frafall ved å sammenligne inntektsnivå og yrkesmuligheter til de som fullførte videregående skole med de som avsluttet skolegangen tidlig (Brekke, 2014, s. 29-30). Forfatteren fant ingen vesentlige forskjeller mellom de ulike etniske gruppene som ble undersøkt, men hevder at foreldrenes utdanningsnivå spiller en avgjørende rolle for om ungdommene fullfører skolegangen (Brekke, 2014, s. 37). Studien konkluderer også med at personer som avbryter sin videregående opplæring, opplever lavere inntekt, dårligere yrkesmuligheter og jobbsikkerhet sammenlignet med de som fullfører opplæringen. De empiriske analysene i studien viser med andre ord at begrensede yrkesmuligheter som følge av frafall øker sjansen for at en person

ikke oppnår full eller delvis sysselsetting (Brekke, 2014, s. 32). Forfatteren argumenterer for at resultatene kan forklares av den høye betydningen og verdistatusen til formell videregående opplæring. Funnene fremhever viktigheten av fullført videregående opplæring for å sikre en gunstig posisjon på arbeidsmarkedet og i samfunnet generelt, og det påpekes altså at skoleprestasjoner er avhengige av tilgangen til ressurser som kan tilegnes gjennom foreldrenes utdanning (Brekke, 2014).

I en studie av Bratsberg et al. (2019) undersøkes også konsekvensene av tidlig avslutning eller frafall i sammenheng med utdanningsnivå sine effekter på arbeidsmarkedet. Forfatterne avdekket liknende funn som Brekke (2014), som indikerer en høyere risiko for arbeidsledighet og økonomiske vanskeligheter for de som ikke fullfører utdanningen sin (Bratsberg et al., 2019, s. 95). Samtidig bekreftes igjen at elever som faller fra skolen, ofte kommer fra familier med lav utdanningsbakgrunn (Bratsberg et al., 2019, s. 104). Et viktig aspekt ved denne forskningen fortjener imidlertid mer oppmerksomhet. Forfatterne stilte spørsmål om den sosiale ulikheten i fullføring av videregående skole kan reduseres ved å tilby et bredere utvalg av videregående utdanningsmuligheter basert på yrkesfaglige kvalifikasjoner opparbeidet i voksenlivet (Bratsberg et al., 2019, s. 96-97). Med andre ord undersøkte studien i hvilken grad voksenutdanning bidrar til å redusere sosiale forskjeller. Bratsberg et al. (2019) bekrefter hypotesen om at voksne som tar yrkesfaglige utdanningsprogrammer senere i livet har en signifikant høyere sannsynlighet for å fullføre utdanningen enn ungdommer med tilsvarende sosioøkonomisk bakgrunn (s. 104). Med dette funnet stiller forfatterne spørsmål om dette kan indikere at voksne har en mer passende modenhet, kapasitet og erfaring, som gjør dem bedre rustet til å takle kravene som kreves i et standardisert videregående opplæringsløp (Bratsberg et al., 2019).

5.0 Diskusjon

I det foregående kapittelet presenterte jeg de mest sentrale funnene, etter å ha gjort en omfattende gjennomgang av litteraturen fra det systematiske søket. Litteraturen har et overordnet fokus på aspekter knyttet til skoleprestasjoner og karakterer, forventninger, sosial status, psykisk helse og langtidseffekter av frafall. Problemstillingen for oppgaven er: *Hvordan har sosioøkonomisk status sammenheng med frafall i norske videregående skoler?*

I den påfølgende diskusjonen vil jeg drøfte hvordan ulike mekanismer som foreldres involvering, skolemiljøet, samfunnets definisjon av ungdommene og langtidseffekter av frafall kan virke sammen og skape sosioøkonomiske forskjeller i frafall.

5.1 Foreldreinvolvering, forventninger og motivasjon

Litteraturen fremhever konsistent foreldreinvolvering som en avgjørende faktor for ungdommers suksess i det sosiale- og utdanningsmessige livet. Dette kan eksemplifiseres ved Schmid (2022) sin diskusjon om foreldres evne til å formulere positive forventninger og krav, for å motivere ungdommer til å ville bedre sine prestasjoner på skolen. I lys av tidligere forskning hvor foreldrenes sosiale bakgrunn knyttes til elevenes skoleprestasjoner og karakterer (Elstad & Bakken, 2012; Høst, 2013), kan man derav anta sosioøkonomiske forskjeller i foreldres evne til å motivere ungdommene. En vesentlig faktor for denne sammenhengen kan knyttes til hvordan individer med lavere status i samfunnet opplever å ha et svakere selvbilde og mindre selvtillit (Schmid, 2022, s. 54; Goldblatt et al., 2023). Dette kan skyldes en tanke om at andre ikke har troen på dem, eller at de har utfordringer med å etablere seg på basale sosiale arenaer som arbeidsmarkedet, boligmarkedet og i sosiale grupper. Konsekvensene kan være at både andre og dem selv underminerer egen person, og det vil være en risiko for at de overfører denne holdningen til sine egne barn. Ifølge Wilken (2008) beskriver Bourdieu denne symbolske gjentakende prosessen som en form for sosial naturlov (s. 69). Har foreldrene svakere skolegjennomføring eller arbeidsmarkedstilknytning, kan dette overføres til sine barn i form av manglende motivasjon og mestringsforventning, men dette er ikke nødvendigvis et bevisst handlingsmønster eller villet utfall (Wilken, 2008, s. 67). Det er bare «sånn det er», på grunn av verdien mennesket angis ettersom hva man har oppnådd eller bidratt til (Bourdieu, som referert i Wilken, 2008, s. 67).

Foreldre med høyere utdannings- og inntektsnivå har større tilgang til kulturelle, økonomiske og sosiale kapitaler som kan bidra til å støtte deres barns akademiske suksess. Det kan observeres en tendens til at personer med høyere utdanningskapital verdsetter skolegang og skolesuksess mer, som fører til at de forventer og motiverer sine barn til å forfølge og fullføre høyere utdanning (Schmid, 2022). I kontrast til dette kan det tenkes at personer fra familier med lavere inntekt og utdanning er nødt til å prioritere andre mål, eksempelvis husholdningens økonomiske stabilitet eller sosial mobilitet fremfor skoleprestasjoner (Skauge & Hjelseth, 2021). For eksempel kan noen ungdommer føle et større press for å kombinere videregående skole med deltidsjobb, noe som kan føre til at innsatsen deres må deles opp og deres karakterer kan påvirkes negativt. Den økonomiske kapitalen som de opparbeider på denne måten kan også være nødvendig for å få større innpass i sosiale grupper, med hensikt om å styrke sin sosiale kapital og bli en mer integrert del av storsamfunnet.

5.2 Fra klasserommet til storsamfunnet

5.2.1 Kritisk tenkning og anerkjennelse

I sin kvalitative studie undersøkte Eide (2021), i hvilken grad sosioøkonomisk bakgrunn, eller nærmere bestemt klasseforskjeller, har innvirkning på elevenes deltakelse i klasseundervisningen og hvordan de blir behandlet i klasserommet. Studien fokuserte på samfunnskunnskapsundervisning og elevenes evne til kritisk tenkning (Eide, 2021). Ved å avdekke forskjeller mellom familier med høy sosioøkonomisk status og familier med en mer økonomisk utfordrende bakgrunn, indikerer resultatene i studien at utdanning og økonomisk kapital er vesentlige faktorer som påvirker ungdommers møte med, og deltakelse i samfunnet (Eide, 2021, s. 14-16). I den fastsatte utdanningskonteksten spiller lærere en viktig rolle i å redusere klasseskiller ved å skape et inkluderende læringsmiljø, hvor alle elever får like mye motivasjon og rom for deltakelse. Dette innebærer å anerkjenne at noen ganger kreves rettferdig forskjellsbehandling for at alle skal kunne sikres akademisk utvikling, og evnen til å bli en engasjert borger. Muligheten til å diskutere og reflektere over egne tanker og perspektiver kan antas å være en avgjørende faktor for nettopp denne utviklingen (Eide, 2021, s. 5). Manglende forståelse og evne til kritisk tenkning kan føre til en svakhet hos den enkelte, da kunnskap og kjennskap til samfunnsforholdet er avgjørende for å føle seg delaktig i den dominerende kulturen, og det sosiale hierarkiet (Eide, 2021, s. 5). Dette kan argumenteres for å være et av grunnelementene i Bourdieus symbolske makten og medvirkning til den sosiale ordenen (som referert i Wilken, 2008; Bugge, 2002).

Ungdommer fra økonomisk utfordrende bakgrunner risikerer altså å miste viktige deler av utdanningen i form av evnen til å reflektere og tenke kritisk om forhold ved samfunnet (Eide, 2021). Konsekvensen kan dessuten tenkes å maksimeres dersom eleven faller helt ut av skolegangen. Knyttet til Bourdieus begrep om miskjennelse kan ifølge (Wilken, 2008), en manglende evne til kritisk tenkning vises ved at en aldri vil stå i posisjon til å oppdage, eller anerkjenne urettferdigheter, og etter dette igangsatt viktige endringsprosesser for å transformere den sosiale ordenen. I et demokratisk samfunn som Norge har alle en frihet og rett til ytring, men om man mangler kunnskapen som kreves for å reflektere og utforske samfunnsforhold, vil man sjelden oppdage nyskapende måter å tenke om sin posisjon i fellesskapet. I følgende avsnitt vil det med bakgrunn i dette diskuteres ytterligere hvordan symbolske skiller på bakgrunn av samfunnsposisjoner, kan ha konsekvenser for den enkelte eleven sine muligheter i reisen fra klasserom til storsamfunn.

5.2.2 Sosiale og symbolske grensedragninger

I artikkelen vedrørende områdebaserte grensedragninger, blir det utforsket hvordan sosial kapital fungerer i forbindelse med blandingspolitikk i en norsk kontekst (Staven, 2021, s. 57). Forfatterne viser hvordan sosial kapital, definert som tillit og sosiale nettverk spiller en viktig rolle for samhold, tilhørighet og «oppadgående sosial mobilitet» (Staven, 2021, s. 57). Gjennom et prosjekt basert på observasjoner og kvalitative intervju, identifiserer forfatteren grenser mellom ulike sosiale grupper, for eksempel minoriteter eller klasser, og hvordan dette bidrar til å forsterke sosiale forskjeller (Staven, 2021).

Ved å applisere dette på klasseromskonteksten kan sosioøkonomisk bakgrunn virke som en faktor som skaper symbolske skiller mellom elever i klassen, muligens også mellom elever og lærere. Dette kan resultere i redusert tilhørighet, følelse av stabilitet og verdi i gruppen, noe som kan ha en negativ innvirkning på elevens evne til å prestere i skolearbeidet. For eksempel beskriver noen av ungdommene i de kvalitative intervjuene på en indirekte måte, at de drar symbolske grenser med utgangspunkt i hvilke boligstrøk sine klassekamerater kommer fra, uttrykt som at disse ungdommene «sikkert ikke er like interessert i skole som oss» (Staven, 2021, s. 66). Det aktuelle boligstrøket hadde høyere andel av befolkning med innvandrerstatus (Staven, 2021, s. 66).

Studien viser til at selv om man skaper sosialt blandede nabolag, eller i kontekst av problemstillingen: skoleklasser, ser man en tendens til at vi trekker symbolske grenser mellom oss selv og de med annen sosial bakgrunn (Staven, 2021, s. 69). Sosioøkonomisk bakgrunn vil derfor ha synlige effekter både på 1) forhold i hjemmet sett ved foreldrenes motivering, forventninger og økonomisk situasjon, og 2) skolemiljø og klasseromseffekter i form av svekket deltakelse, kritisk tenkning og sosial tilhørighet. Samfunnsposisjonen til enkelte elever forstyrrer en likestilt mulighet til skoleprestasjoner og tilbøyeligheten for frafall.

5.3 Samfunnets bilde av antatte frafallskandidater

5.3.1 Psykisk helse og medikalisering

Som nevnt tidligere i oppgaven beskrives antatte frafallskandidater som sårbare ungdommer, basert på lave akademiske prestasjoner og sosial bakgrunn (Schmid, 2022; Høst, 2013). I henhold til studier om sosioøkonomisk status og psykologiske symptomtrykk, forsterkes oppfatningen av de aktuelle ungdommene som sårbare, med en økt tilbøyelighet for å bli medikalisert i tillegg (Markussen & Røed, 2020; Haugan et al., 2021).

En overdreven diagnostiseringspraksis, og medikalisering, kan føre til at tilstander som egentlig ikke er sykdommer karakteriseres som patologiske (Markussen & Røed, 2020, s. 236). Dersom dette brukes til å skape et idealisert bilde av atferden som forventes av ungdommer i skole- og samfunnsliv, kan konsekvensene følgelig være ekskludering og marginalisering av personer som ikke oppfyller de normative standardene. Avvik fra idealiserte handlingsmønstre på skolen kan for eksempel være knyttet til dårligere oppmøte, lavere deltakelse, mindre sosial omgjengelighet eller svake skoleprestasjoner (Brochmann & Madsen, 2022). Typisk kan ungdommer som viser utfordringer i forbindelse med dette være kandidater for diagnoser som angstlidelser, hyperkinetiske forstyrrelser (ADHD) eller autismespekterlidelser (Brochmann & Madsen, 2022). Det bør imidlertid nevnes at overdreven diagnostisering på en annen side kan føre til bagatellisering av psykiske helsetilstander, og at elever som rammes av dette ikke mottar tilstrekkelig hjelp og adekvate tiltak på skolen.

Dersom ungdommer som allerede presterer dårlig akademisk blir diagnostisert med en psykisk lidelse, kan dette forsterke deres ekskludering fra skole ytterligere (Markussen & Røed, 2020, s. 236). Med utgangspunkt i hva oppgaven har diskutert til nå, kan man derimot

anta at en «avvikende» skoleatferd og -prestasjoner også har en sterk sammenheng med familiestruktur og foreldreinvolvering, økonomiske forpliktelser, symbolske grenser og sosial kapital. Dette styrker en argumentasjon for at en kombinert status preget av både lav sosioøkonomisk tilhørighet og en diagnose som antyder nedsatt psykisk helse, kan intensivere forskjeller i skolegjennomføring mellom ulike sosiale grupper.

5.3.2 Fra samfunnets holdning til sosial naturlov

I Vogts (2017) forskningskommentar, drøftes frafallsproblematikken blant norsk ungdom opp mot hvordan de oppfattes av samfunnet. På samme måte som elevs atferd og psykiske helse vurderes, eksisterer det typiske oppfatninger av både frafallskandidater og mennesker med lav sosioøkonomisk status i den generelle befolkningen. Artikkelen til Vogt (2017) representerer således et vesentlig bidrag til diskusjonen om hvordan samfunnets holdninger kan ha innvirkning på frafall (s. 111-114). Ut fra Bourdieus perspektiv refererer Wilken (2008), til at man kan forstå dette som hvordan symbolske elementer og sosiale naturlover legitimerer bestemte holdninger, og hvordan vi behandler deler av befolkningen deretter (s. 67-69). Vogt (2017) argumenterer for at stigmatiseringen av frafallskandidater fører til at man tenker på disse ungdommene som problemfylte, en holdning som kan forsterke dårlige skoleprestasjoner og øke frafallsraten (s. 112). En kan tenke at dette har motsatt virkning enn velmenende krav og forventninger, som vist tidligere i diskusjonen (Schmid, 2022).

Som ved medikaliseringstrenden kan en avviksdefinering basert på normerte og ideelle tolkninger av norsk ungdom altså bidra til å forsterke frafallsproblemet. Hvis ungdommene aksepterer samfunnets «allmenne» oppfatning, kan dette føre til realiseringen av en selvoppfyllende profeti (Markussen & Røed, 2020, s. 221). Hvis de underkaster seg, og internaliserer en bestemt tolkning av sin status og samfunnsposisjon vil det heller ikke gi noen mening å utfordre den (doxa) (Wilken, 2008, s. 69; Wæhle, 2022). Tenker derfor samfunnet at de som dropper ut av skolen ender opp slik fordi de bare ikke er flink på skolen, ikke ønsker å delta i klasserommet eller har «foreldre som ikke bryr seg», kan dette bli til en sannhet som de aktuelle elevene også tror på.

5.4 Reproduksjon av sosiale forskjeller

Brekke (2014) påviste i sin artikkel at personer som dropper ut av videregående skole opplever en svekket tilknytning til arbeidsmarkedet sammenliknet med de som fullfører (s.

32). Konsekvensene av dette kan være et lavere inntektsnivå eller tvungen aksept av å ta krevende og belastende jobber for å sikre livsoppholdet (Brekke, 2014, s. 32). Studiens resultater viser klare og direkte effekter av frafall fra videregående skole, og det er nettopp her jeg ønsker å rette oppmerksomheten mot den andre dimensjonen av problemstillingen; nemlig hvordan frafall påvirker fremtidig sosioøkonomisk status. Dersom en lav sosioøkonomisk status medvirker til frafall fra videregående skole, og fører til en svekket tilknytning til arbeidsmarkedet, kan det tenkes at dette vil ha en sirkulær effekt og påvirke neste generasjon på samme måte. Dette refererer dermed til det som anses å være reproduksjonen av sosioøkonomiske ulikheter i arbeid og utdanning, og en mangel på fremoverrettet sosial mobilitet (Staven, 2021).

Bratsberg et al. (2019) presenterer et viktig bidrag til diskusjonen om hvordan man kan arbeide for å motvirke denne gjentakende prosessen av sosial ulikhet i yrkesstatus og utdanningssystemet. Studien identifiserer en sammenheng mellom økt utdanningsnivå ved fullføring av videregående opplæring i voksenlivet, og en lavere sannsynlighet for å bli fanget i de reproduserende langtidseffektene av frafall (Bratsberg et al., 2019). Funnet, som indikerer at tilgang på fullføringsmuligheter som voksen kan være et *tiltak* mot sosioøkonomiske forskjeller i frafall, kan reflekteres i lys av Vogt (2017), og Bourdieu (som referert i Wilken, 2008). Eksempelvis kan dette være et tegn på at det normerte videregående utdanningsløpet ikke passer for alle, spesielt med tanke på den angitte tidsrammen for definisjonen av en som har falt fra (Vogt, 2017, s. 106; SSB, 2022). Når ungdommen først har falt fra oppstår det så utfordringer i forhold til arbeidsmarkedet (Brekke, 2014), og en må stå ansikt til ansikt med samfunnets holdninger til ens status som skolesvak, økonomisk sårbar og med lavere sosial status (Vogt, 2017). Er det derimot slik at en utvidet tilgang på videregående opplæring, selv om det oppstår senere i livet, kan dette utgjøre en vesentlig forskjell for å bryte opp reproduksjonen av dårlige sosioøkonomiske forhold, og kanskje føre til sosial mobilitet og en lysere fremtid for neste generasjon.

6.0 Avslutning

Frafall fra videregående opplæringsløp har vidtrekkende konsekvenser som krever en bred forebyggende innsats. En lav sosioøkonomisk status, og ens symbolske samfunnsposisjon bidrar med flere underliggende mekanismer, og frafall skyldes derav mer enn bare forhold ved individet selv (Bugge, 2002, s. 229). Menneskelige relasjoner mellom ungdommer og foreldre, familie, skoleklasse eller lærere, samt symbolske strukturer som kulturelle kapitaler, normer og verdistatus, virker alle sammen på hvorfor noen ungdommer faller fra skolegangen. Foreldres evne til å motivere sine barn ved å vise at de ønsker at de skal oppnå akademisk suksess, henger sammen med ungdommenes eget selvbilde og mestringstro (Schmid, 2022). I tillegg kan forventninger og holdninger fra det øvrige samfunnet kunne påvirke frafallskandidater i stor grad, og kan i ytterste konsekvens føre til en internalisering av at de ikke evner å mestre skoleløpet (Vogt, 2017; Wilken, 2008, s. 67). Sosial bakgrunn bestemt etter foreldrenes inntektsnivå og yrkesstatus, vil kunne ha betydning for daglige levekår og ungdommens skolehverdag (Elstad & Bakken, 2012; Høst, 2013; Schmid, 2022).

De forskjellige eksemplene på hva som indikerer lav sosioøkonomisk status, og demonstrasjonen av sosial og økonomisk ulikhet i denne oppgaven, viser gjentatte ganger hvordan mennesker fra en lavere klasse ofte kommer dårligst ut, og faller fra skolen. De har en svakere tilknytning til samfunnet, opplever sterkere psykologiske symptomtrykk og er mer utsatt for medikalisering (Markussen & Røed, 2020; Haugan et al., 2021; Goldblatt et al., 2023).

Jeg har gjennom denne bacheloroppgaven vist hva litteraturen sier om hvordan sosioøkonomiske forhold kan forårsake og medvirke til frafall, og hvordan frafallets effekter har en reproduserende karakter, ved at manglende utdanning fører til nye marginaliserende prosesser og ekskludering fra sosiale arenaer (Brekke, 2014). Det er min faglige vurdering at når et mangfold av mennesker opplever tyngende livsutfordringer på grunn av deres bestemte sosioøkonomiske status, og internaliserte symbolske posisjoner, bør det vekkes et politisk- og samfunnsmessig engasjement. Selv om forskjellene blant befolkningen i Norge ikke ses som store, øker de (Goldblatt et al., 2023). Derfor kan det med sikkerhet antas at også konsekvensene vil bli mer og mer drastiske for de som er berørt av sosioøkonomiske forskjeller i frafall fra videregående skole.

Referanser

- Aveyard, H. (2018). *Doing a Literature Review in Health and Social Care: A Practical Guide* (4. utg.). Open University Press.
- Bakken, A. & Elstad, J. I. (2012). *For store forventninger?: Kunnskapsløftet og ulikhetene i grunnskolekarakterer. Sluttrapport* (NOVA Rapport 7). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finnforskning/rapporter/Sosial-ulikhet-etter-Kunnskapsloftet/>
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid? I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s. 19-35). Universitetsforlaget.
- Bjørnhaug, I. (2002). Pierre Bourdieu – alle stridigheters sosiolog. *Nordisk sosialt arbeid*, 22(3), 161-169. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3037-2002-03-06>
- Bratsberg, B., Nyen, T. & Raaum, O. (2019). Adult Vocational Qualifications Reduce the Social Gradient in Education. *Social Inclusion*, 7(3), 95-109. <https://doi.org/10.17645/si.v7i3.2026>
- Brekke, I. (2014). Long-term labour market consequences of dropping out of upper secondary school. *Acta Sociologica*, 57(1), 25-39. <https://doi.org/10.1177/0001699313495056>
- Brochmann, G. & Madsen, O. J. (2022). *Skolevegringsmysteriet: historien om hvorfor barn og unge sitter alene hjemme i stedet for å gå på skolen*. Cappelen Damm.
- Bugge, L. (2002). Pierre Bourdieus teori om makt, *Agora* 20(3-4), 224-248. <https://doi.org/10.18261/ISSN1500-1571-2002-03-04-13>
- Bøe, T. (2015). *Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet* (IS-2412). Helsedirektoratet. Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling.pdf (helsedirektoratet.no)
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Gyldendal.
- Dæhlen, M. (2018). Sikrer gode karakterer fullføring? Videregående opplæring blant jenter med hjelp fra barnevernet. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 21(2), 86-102. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2018-02-01>
- Egge, J. H. & Skurtveit, S. (2023, 10. mars). *Fersk rapport slår fast: Norge har ikke lyktes med å utjevne sosiale ulikheter*. NRK Trøndelag. <https://www.nrk.no/trondelag/fersk-rapport-viser-at-de-sosiale-ulikhetene-i-norge-har-okt-siden-2014->

- 1.16327946?fbclid=IwAR1aeIW1m5DUNOX8iekv7fu8I5gTgesqkjUGLAbdsIE5EzTi
rDTd55iof1o. Hentet 4. mai 2023.
- Eide, T. N. (2021). Kritikk i samfunnskunnskap: rettkomne og bandlagde elever. Ein kvalitativ studie av klasseskilje på ein videregående skule. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 5(5), 4-18. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2021-05-01>
- Eide, S. B., & Oltedal, S. (2015). Verdiens betydning for vår forståelse og handling. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s. 80-96). Universitetsforlaget.
- Ellingsen, I. T., & Skjefstad, N. S. (2015). Anerkjennelse, myndiggjøring og brukermedvirkning. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s. 97-111). Universitetsforlaget.
- Epland, J., & Kirkeberg, M. I. (2010, 21. juni). *Går økonomiske levekår i arv?* Statistisk Sentralbyrå SSB. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/gaar-okonomiske-levekaar-i-arv>
- Goldblatt, P., Castedo, A., Allen, J., Lionello, L., Bell, R., Marmot, M., Heimburg, D. V., & Ness, O. (2023). *Rapid review of inequalities in health and wellbeing in Norway since 2014*. (Institute of Health Equity. <https://www.instituteofhealthequity.org/resources-reports/rapid-review-of-inequalities-in-health-and-wellbeing-in-norway-since-2014>
- Halvorsen, K. & Stjernø, S. (2021). *Økonomisk og sosial ulikhet i Norge*. Universitetsforlaget.
- Haugan, T., Muggleton, S., & Myhr, A. (2021). Psychological distress in late adolescence: The role of inequalities in family affluence and municipal socioeconomic characteristics in Norway. *PLoS One*, 16(7). Artikkel e0254033. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0254033>
- Helsebiblioteket. (2021, 30. September). *PICO*. Helsebiblioteket. <https://www.helsebiblioteket.no/innhold/artikler/kunnskapsbasert-praksis/kunnskapsbasertpraksis.no#2sporsmalsformulering-21-pico>
- Høst, H. (2013). Kan arbeidslivet være et bedre alternativ for skoletrøtte 16-åringer? *Søkelys på arbeidslivet*, 30(1-2), 54-70. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-7989-2013-01-02-04>
- Jensen, F. F. (2020). En god start på dagen for alle? Sosioøkonomisk ulikhet i frokostvaner blant unge i Oslo. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23(4), 249-267. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-2052-2020-04-03>

- Johannessen, A. T., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Abstrakt.
- Johannesen, H. S. (2019). Miskjennelsen av yrkesfaglig kulturell kapital i skolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 104(4), 277-287. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2019-04-08>
- Kojan, B. H. & Storhaug, A. S. (2021). *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – sammenhenger, forståelser og ansvar* (Rapportserie for sosialt arbeid – Rapport nr. 6). NTNU. <https://www2.bufile.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00005401>
- Lorentzen, T. & Nielsen, R. A. (2008). *Går fattigdom i arv? Langtidseffekter av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp* (Fafo-rapport 2008:14). Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon. <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/gar-fattigdom-i-arv>
- Markussen, S. & Røed, K. (2020). Bidrar medikalisering av ungdom til utstøtning fra skole og arbeidsliv? *Søkelys på arbeidslivet*, 37(4), 219-237. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2020-04-01>
- Marthinsen, E. (2003). *Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern* [Doktorgradsavhandling, NTNU]. Institutt for sosialt arbeid. <http://hdl.handle.net/11250/228792>
- Meld. St. 16 (2007-2007). ... og ingen sto igjen. *Tidlig innsats for livslang læring*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2006-2007-/id441395/>
- NOU 2019: 2. (2019). *Fremtidige kompetansebehov II: Utfordringer for kompetansepolitikken*. Kunnskapsdepartementet.
- Schmid, E. (2022). Om betydningen av forventninger fra foreldre og lærere for sårbare elever: funn fra en kvalitativ studie på yrkesfag. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 106(1), 44-55. <https://doi.org/10.18261/npt.106.1.5>
- Skauge, M. & Hjelseth. (2021). Organisert idrett og skole som komplementære og konkurrerende arenaer: ulike mønstre for minoritets- og majoritetsungdom? En analyse av hvordan lekselesing, skoleprestasjoner og utdanningsaspirasjoner henger sammen med frafall fra idrettslag. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 2(1), 23-43. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-8162-2021-01-02>

- Staven, H. D. (2021). Sosial kapital og grensedragninger på «vestkantens østkant» - sosial blandingspolitikk i en norsk kontekst. *Nordic Journal of Urban Studies*, 1(1), 57-73. <https://doi.org/10.18261/issn.2703-8866-2021-01-04>
- Statistisk Sentralbyrå. (2022, 13. juni). *Gjennomføring i videregående opplæring*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/utdanning/videregaende-utdanning/statistikk/gjennomforing-i-videregaende-opplaering>. Hentet 24. april 2023.
- Svartdal, F. (2021, 10. januar). *Fagfelle vurdering*. Store norske leksikon. <https://snl.no/fagfelle vurdering>. Hentet 4. mai 2023.
- Søk & Skriv. (2023, 2. mai). *Søketeknikker*. Søk & Skriv. <https://www.sokogskriv.no/soking/soketeknikker.html#fritekst%C3%B8k>. Hentet 4. mai 2023.
- Thorsnes, S. S. & Økland, T. K. (2023, 11. januar). *Ekstraordinært år for prisveksten i 2022*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/konsumpriser/statistikk/konsumprisindeksen/artikler/ekstraordinaert-ar-for-prisveksten-i-2022>.
- Tjernshaugen, A. & Tjora, A. (2022, 26. januar). *Sosioøkonomisk*. Store norske leksikon. <https://snl.no/sosio%C3%B8konomisk>. Hentet 27. mars 2022.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal.
- Tøssebro, J. & Berg, B. (2015). Sosiale forskjeller, avvik og samfunn. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s. 227-243). Universitetsforlaget.
- Vogt, K. C. (2017). Vår utålmodighet med ungdom. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(1), 105-119. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2017-01-05>
- Wilken, L. (2008). *Pierre Bourdieu*. Tapir akademisk forlag.
- Wæhle, E. (2022, 1. september). *Doxa*. Store norske leksikon. <https://snl.no/doxa>. Hentet 5. mai 2023

